

СПІВПРАЦЯ АНАНІЯ ВОЛИНЦЯ З ГАЗЕТОЮ «ДЗВІН» У РІВНОМУ (1923-1926 РР.)

В статті розглядається діяльність одного з лідерів українського повстанського руху в 1917 – 1920 рр. у період середини 20 – х рр. на теренах Другої Речі Посполитої як громадського і політичного діяча, одного з лідерів Української національної партії.

Ключові слова: Ананій Волинець, газета «Дзвін», Українська національна партія, еміграція.

Після поразки Української національно-демократичної революції діячі уенерівської політичної еліти опинилися в еміграції у різних країнах. Адаптувавшись до нового суспільного середовища у міжвоєнній Польщі, більшість наддніпрянців сподівалася на повернення додому. Серед них був організатор Вільного козацтва, отаман Гайсинського повіту в 1918 - 1920 рр. полковник Ананій Волинець, який у міжвоєнний період проживав у м. Рівному. Займаючи активну громадянсько-політичну позицію, він публікував замітки на сторінках пресового органу Української народної партії газети «Дзвін», яка з 1923 по 1926 рр. виходила у м. Рівному.

Мета і завдання статті полягає у аналізі політичних поглядів та громадянської позиції Ананія Волинця через дослідження його публікацій на сторінках рівненської газети «Дзвін» .

Джерельну базу наукової статті складають матеріали газети «Дзвін» 1923-1926 рр, документи Державного архіву Волинської області (Держархів Волинської обл.) та Державного архіву Рівненської області(Держархів Рівненської обл.).

Ананій Волинець* поселився у м. Рівному на підставі карти азилу, яку отримав через староство 30 травня 1924 р. за № 697 [1, арк. 103 зв.]. Він відновив добрі взаємини з колишнім генерал-хорунжим армії УНР Володимиром Оскілком, який допоміг йому у грудні 1922 р. вийти з рівненської в'язниці. Після утворення з ініціативи В. Оскілка Української народної партії (УНП), А. Волинець долучився до активної політичної роботи.

22 квітня 1923 р. у м. Рівному вийшло перше число пресового органу УНП газети «Дзвін», [2, с. 1], офіційно була утворена Управа УНП, де Ананій Волинець займав посаду секретаря [3, с. 2]. З часом рівненський «Дзвін», який виходив двічі на тиждень, мав 2. 000 екземплярів накладу і приблизно 500 платних передплатників, хоча постійно переживав фінансові труднощі [4, арк. 10]. Редактором «Дзвону» був Володимир Оскілко, а у середині 1925 р. цю посаду зайняв Володимир Гетнер [5, арк. 174].

Прийняттям організаційної декларації у травні 1923 р. розпочалася легалізація партії, хоча її діячі ще у листопаді 1922 р. приймали участь у парламентських виборах. Пізніше Ананій Волинець напише: «Коли у 1922 р. УНП виступила як окрема група на виборах до Сойму зі своєю листом, то ані психологія мас, ані власні інтелектуальні сили партії не давали гарантії, що вибори будуть корисні для партії, що вдасться провести до Сойму своїх партійних членів. Атмосфера була занадто наелектризована. З одного боку, самі українські маси, виведені з рівноваги революцією, війнами і посяною більшовиками анархією, з другого боку, агітація блокестів з 16-и, підперта інтелектуальними силами «Закордону» і Комінтерну і великими матеріальними засобами, з третього – слабкість Польської держави взагалі, а зокрема на Східних Землях, де панував для підтримання престижу державної влади винятковий стан...» [6, с. 1].

А. Волинець критикував діяльність українських послів, членів Української Парламентарної Репрезентації Волині, звинувачував їх у прихильності до більшовицьких ідей, як і діячів місцевої «Просвіти», що у кінцевому результаті негативно позначалося на єдності західноукраїнського національного руху [7, с. 2].

Діяльність УНП відбувалася у складних умовах політики національної асиміляції, репрезентованої народними демократами (ендеками), які виступали за створення

*Народився 1 жовтня 1894 р. у селі Карбівці Гайсинського повіту Подільської губернії (нині Вінницька область). З 1919 р. був у дійовій армії УНР. Після поразки революції інтернований у таборі Щипорно. З 1923 по 1939 рр. проживав у м. Рівному. Після приходу більшовицької влади був заарештований і розстріляний 14 травня 1941 р. за вироком кримінальної колегії Вінницького обласного суду.

однаціональної Польської держави. У цих умовах партія головним завданням вважала «домагання перебудови Річипосполитої Польської на федералістичних засадах» [8, с. 2].

УНП вітала травневий переворот Юзефа Пілсудського, сподіваючись на реалізацію федералістських ідей, задекларованих Маршалом. Управа УНП 25 травня 1926 р. постановила: «Домагатися передачі найвищої влади в державі у руки Маршала Й. Пілсудського» і вислала телеграму: «Управа УНП іменем Народу Українського Східних Земель вітає Тебе, Вождю, в тому історичному переломі, що збройно доконаний в обороні потоптаних правди і справедливості. ... Український Народ уважає, що нова Польща не буде для нього мачухою і він здобуде повноту своїх прав, за гарантованих в національно-територіальній автономії Східних Земель» [9, с. 1].

Свою політичну і громадянську позицію Ананій Волинець виявляв на шпальтах «Дзвону», куди писав статті, вірші, замітки. Підписувався повним прізвищем А. Волинець, або скороченим: А. В., А. Во-ць, чи А. В-ець. У написаному 1925 р. вірші «Емігрант» прочитуються труднощі емігрантської долі, туга за залишеною батьківщиною [10, с. 2]. Як уенерівський емігрант, він добре знав, з якими проблемами зіштовхувалися наддніпрянці, оселившись у Польщі, зокрема на Волині. Ананій Волинець писав:

« Взяти б прапор жовто-синій
І гукнуть на цілий край:
Гей, хто з духом соколиним
Проти ката вирушай!
Взять би... На що? І для кого?
Хто почує поклик мій? Лише гомін відізветься
У пустелі голосній» [10, с. 2].

Піднімаючи проблему української політичної еміграції А. Волинець наголошував: «Польща була і є тереном найчисельнішої і може найбільш розпорошеної української еміграції. ...По ліквідації тодішніх центрів – Тарнів – Ченстохів та інтелігенція, свідомо своєї національної чести, що стоїть непохитно на старих позиціях незалежності України і вірить у конечну перемогу своїх ідей, рішилася шукати шляхів для збереження і розвитку українських культурних цінностей. Одна частина осіла у гостинній Празі, де за допомогою чехословацького уряду, заснувала низку культурно-громадських установ великої національної вартості. Друга частина української ідейної еміграції розпорошилася по всіх закутках світу, шукаючи шматка хліба насущного хліба Як перебиваються наші люди в Польщі? Тяжко про це говорити! Сум огортає душу, коли подумати, що маса тут розкиданих живуть, так би мовити, в одиночку, з дня на день, відірваних від своїх організаційних осередків. Живуть в проголодь, бо яку небудь, саму невибагливу працю досить трудно найти. Здається, ніде наші люди не бідують так, як тут...» [11, с. 2].

Намагаючись допомогти землякам в облаштуванні, оформленні на роботу, він співпрацював з «Українським Громадянським Комітетом допомоги емігрантам в Польщі», який виник 16 березня 1924 р. у м. Рівному з ініціативи Володимира Оскілка. Члени комітету намагалися збирати пожертви для інтернованих в таборах, зокрема оголошували збірку по Волині у пасхальні дні [12, с. 1], збірку під гаслом «Волинь-емігранту» у вересні 1924 р. [13, с. 3]. Однак, складна економічна ситуація в краї, бідність і безземелля основної частини місцевого українського населення не давали можливості розгорнути активну роботу і надати допомогу нужденним. Діяльність вищеназваного комітету викликала пильну увагу польської поліції. З приводу змісту виданої у жовтні 1924 р. А. Волинцем відозви до українського населення «Громадяни» проти нього почалося слідство по статті 129 тодішнього кримінального кодексу [1, арк. 102].

На сторінках «Дзвону» А. Волинця писав вірші з нагоди релігійних, національних свят, зокрема «До Різдва Христового» [14, с. 1], «Христос Воскрес» [15, с. 1], «Перед образом Т. Г. Шевченка» [16, с. 1]. Поетичні рядки автора демонстрували його переживання за долю України:

« Замовкли радісні дзвони. .
На кожному кроці перепони...
Кругом кордони на Вкраїні,
А Україна вся в руїні.... » [17, с. 2].

А. Волинець був автором низки статей на антибільшовицьку тематику, зовнішньополітичну ситуацію тогочасного світу, аналізував ставлення Англії, Німеччини, Франції, США до СРСР. Об'єднуючою думкою було твердження, що «Українська Народна Партія вестиме рішучу боротьбу тут, в Польщі, створюючи цим єдиний антикомуністичний фронт» [18, с. 1].

Лунав голос Ананія Гавриловича з критикою польської влади, зокрема він писав: «східні землі стали незаживаючою раною і раною гангреновою... Польща своїм нерозумінням своєї ролі на Сході в умовах повосенних, в часі проголошення великих гасел самовизначення народів, замість того, щоб стати центром консолідуючим і направляючим слов'янську думку. В боротьбі з азіатсько-московським, - створює у себе всередині конгломерат ворогуючих поміж собою народів...» [19, с. 1]. «Внутрішня кон'юнктура в Польщі, а особливо повна безпрограмовість у східному питанні є сприяючим чинником не для нас, а для тієї частини українських мас, які орієнтуються на Схід, ідуть за платними агентами Москви.... Вся більшовицька система держиться на ЧеКа, а ЧеКа на терорі. Польським чинникам треба поважно, як того вимагає час і інтереси держави, зупинитися над східним питанням. Півміри не допоможуть, а заганяння хвороби в середину однієї частини організму нищить, як відомо, весь організм» [20, с. 1].

Глибоке розуміння економічних проблем засвідчував виступ Ананія Волинця на тему «Аграрна реформа» на партійній конференції, матеріали якої публікував «Дзвін». У першій частині доповіді характеризувалося становище селян на підросійській Україні під владою Романових, наголосивши, що проблему безземелля і малоземелля селян сповна використали більшовики. У другій частині реферату зупинився на принципах тогочасного землеволодіння в СРСР, а у третій частині докладно проаналізував аграрні відносини в Речі Посполитій. «Рациональне проведення аграрної реформи шляхом парцеляції великої земельної власності з одночасною ліквідацією сервітутів і комасацією роздріблених ґрунтів, заспокоїло б земельний голод і радикально вплинуло б на економічні відносини як на східних землях, так і цілій державі, але розпорядчий закон про земельну реформу до цього часу не виданий» - наголошував Ананій Волинець. Критикував осадницьку колонізацію: «Кількість землі, що перейшла до рук українського населення східних земель до 1924 р. у порівнянні із земельною площею, розданою осадникам не відповідає в процентному відношенні українського і польського населення краю». Загалом, зазначив доповідач, земельної реформи, як такої немає, бо лише осадництво підтримується державою, а закон про аграрну реформу, відповідно фінансовану і доступну для всього хліборобського населення, до цього часу не виданий [21, с. 1].

На сторінках пресового органу УНП А. Волинець з гіркотою відмічав: «положення нашого селянина є катастрофічним: селянин не може сплатити всіх податків немає прибутку зі свого господарства аби забезпечити свої найперші потреби (купити чоботи, відремонтувати сільськогосподарські знаряддя, придбати сіль, сірники і т. п. Що ж до потреб культурних, то про них зовсім не приходиться говорити» [22, с. 2].

Писав Ананій Гаврилович про потребу і бажання селян купити землю, вміщував пояснення щодо довготермінових позичок Державного Рільничого банку [23, с. 2] тощо. У своїх замітках він обумовлював важливість розвитку кооперації [24, с. 1], усіляко сприяв її організаційному становленню на практиці, з його участю було утворено Волинський селянський банк, який належав до Союзу польських кооперативів у Варшаві [4, арк. 10].

Про те, що А. Волинець був хорошим психологом, розумів менталітет українського селянина, який по-своєму сприймав революційні події, свідчить опублікована у «Дзвоні» коротка новела про Петра Крамаренка, «червоноармійця одного з міст Правобережної України, одного з перших фронтників, політрука більшовицького полку» та його «просвітління» в церкві напередодні Різдва, коли «Крамаренко очунав і йому стало страшно... яким безглуздя, яким страшним обманом, яким кровавим кошмаром було його життя, по комуністичним нормам» [25, с. 1-2].

Опубліковані замітки А. Волинця засвідчують, що він активно підтримував ідею українізації Православної церкви у Польщі, поділяючи погляди Арсена Річинського [26, с. 2]. Критикував Ананій Гаврилович ідею утравізму, чітко визначав роль вчителя і розумів складну освітню ситуацію на Волині. «Від учителя фактично залежить виховати душу дитини в бажаному напрямі, дати чи прищепити той чи інший ідеал. Від учителя залежить написати на чистому фоні дитячої душі ті чи інші ідеї, змалювати таку або іншу картину.... Ненормальні

політичні умови на Східних Землях в Польщі привели українську школу до повного занепаду, майже до ліквідації... Ми з болем і сумом мусимо ствердити, що майже загубили учительство і втерляли свою школу» [27, с. 1-2].

На сторінках «Дзвона» А. Волинець писав про нищення духовних, культурних цінностей, наголошуючи, що «проблема в тому, що повоєнна відбудова, матеріальне і духовне відродження українців проходить в умовах чужої державності... Наш нарід у час аеропланів, радіо і підводних човнів має до 80 % неписьмених у той час, як інші народи давно зняли це питання з порядку денного». Автор декларував утворення у Рівному українського товариства «Світла» [28, с. 1], культурно-освітньої філії УНП. Однак, через низку об'єктивних і суб'єктивних обставин назване товариство так і не змогло розбудувати свою роботу.

Окрему, досить об'ємну статтю Ананій Волинець присвятив постаті Миколи Міхновського. Пишучи про кристалізацію української політичної думки у кінці XIX ст., автор наголошував, що саме Міхновський «перший сформулював самостійницьку ідеологію, дав її теоретичну підставу і обґрунтування, здвинув українську справу з мертвої точки, поставив питання просто і відверто, обґрунтував його історично, рішуче порвав з «всеросійською» метрополією» [29, с. 2-3]. Вважаючи його одним із ідейних лідерів УНП, Волинець писав: «Втрата Міхновського – це катастрофа... Цей розум ще не був вичерпаний, його енергія ще не вигасла, його дух ще горів...» [29, с. 2-3].

Життя Ананія Волинця ускладнилося після вбивства у 1926 р. лідера УНП Володимира Оскілка. Серед членів Управи наростали внутрішні суперечності, розпочалася боротьба за лідерство, що в кінцевому результаті призвело до зникнення партії, припинення видання газети «Дзвін» [30, арк. 41-43]. З цього часу активізується увага польської поліції до особи Волинця. Після довготривалого стеження слідчий відділ Рівненської повітової поліції у звіті до повітового старости 12 грудня 1930 р. все ж прийшов до висновку, що «останнім часом А. Волинець, що мешкає у Рівному по вулиці Уланській 29, усунувся від політичного життя і не проводить жодної діяльності» [1, арк. 134].

У кінці 20-х рр. Волинець активізував практичну роботу по організації мережі селянських кооперативів, товариств самопомогі, сприяв утворенню кредитних товариств у Оржеві, Олександрії, Гощі та інших містечках і селах [31, с. 92].

Після травневого перевороту Ю. Пілсудського та «волинського експерименту» Генрика Юзевського А. Волинець став членом Головної управи Волинського українського об'єднання (ВУО) від м. Рівного та Головної ради ВУО від рівненського повіту [32, арк. 3]. У цей час він продовжував дописувати в інші газети, зокрема у жовтні 1931 р. у листі до Петра Певного (керівника ВУО - р. Д). просив зарахувати його кореспондентом «Української Ниви» (пресовий орган ВУО) на Рівненщині [33, арк. 45].

Таким чином, Ананій Волинець, будучи представником надніпрянської еміграції, долучився до активної громадської діяльності міжвоєнної Волині. Він засвідчував свою громадянську позицію на сторінках пресового органу Української народної партії - газети «Дзвін», що виходила у м. Рівному. А. Волинець переймався економічними проблемами місцевого селянства, намагався допомогти в облаштуванні унерівським емігрантам, послідовно займав антибільшовицьку позицію, актуалізував на сторінках преси політичні, економічні, освітні, культурні проблеми української спільноти в Польщі.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Державний архів Рівненської області (Держархів Рівненської обл.). – Ф. 30. – Оп. 18. – Спр. 550.
2. Перед конгресом УНП // Дзвін. – 24 квітня. – 1925. – Ч. 118.
3. Коли і як постала Українська Народня Партія. Історичний нарис // Дзвін. – 5 травня. – 1925. – Ч. 121.
4. Держархів Рівненської обл. – Ф. 33. – Оп. 4. – Спр. 25.
5. Держархів Рівненської обл. – Ф. 33. – Оп. 4. – Спр. 19.
6. Волинець А. Під східним гіпнозом // Дзвін. – 31 березня. – 1925. – Ч. 114.
7. А. В. Де наше учительство? (Стаття дискусійна) // Дзвін. – 26 січня. – 1925. – Ч. 99.
8. Програма Української Народної Партії (проект). Прийнятий управою УНП 18 червня 1925 р. // Дзвін. – 23 червня. – 1925. – Ч. 134.
9. Постанова Управи Української Народної Партії // Дзвін. – 30 травня. – 1926. – Ч. 192.
10. Дзвін. – 6 січня. – 1925. – Ч. 93.
11. А. В. З життя української еміграції // Дзвін. – 14 липня. – 1925. – Ч. 140.
12. Громадяне! // Дзвін. – 19 квітня. – 1924. – Ч. 52.
13. Дзвін. – 13 вересня. – 1924. – Ч. 71.

Наукові записки

14. Волинець А. До Різдва Христового // Дзвін. – 6 січня. – 1925. – Ч. 93.
15. Волинець А. Христос Воскрес // Дзвін. – 28 квітня. – 1924. – Ч. 53.
16. Волинець А. Перед образом Т. Г. Шевченка // Дзвін. – 1924. – 15 березня. – Ч. 47.
17. Волинець А. З циклу: Велика Руїна // Дзвін. – 26 грудня. – 1924. – Ч. 90.
18. Волинець А. Наш фронт // Дзвін. – 2 грудня. – 1924. – Ч. 83.
19. А. В. «Кресова Рада» // Дзвін. – 19 грудня. – 1924. – Ч. 88.
20. Волинець А. Арешти // Дзвін. – 7 квітня. – 1925. – Ч. 116.
21. Протокол II конференції УНП (С-С) 23 листопада 1924 року // Дзвін. – 2 грудня. – 1924. – Ч. 83.
22. А. В. Господарче положення нашого села // Дзвін. – 30 січня. – 1925. – Ч. 100.
23. А. В. Журба весіння // Дзвін. – 24 березня. – 1925. – Ч. 112.
24. А. В. На кооперативні теми // Дзвін. – 3 квітня. – 1925. – Ч. 115.
25. Волинець А. Щось сильніше від нас (побутове) // Дзвін. – 6 січня. – 1925. – Ч. 93.
26. А. В. Теорія і дійсність // Дзвін. – 9 січня. – 1925. – Ч. 94.
27. А. В. Де наше учительство? (Стаття дискусійна) // Дзвін. – 13 січня. – 1925. – Ч. 95.
28. А. В. «Світло» // Дзвін. – 20 лютого. – 1925. – Ч. 106.
29. А. Во-ць. Микола Міхновський. (В другі роковини трагічної смерті 3. 05. 1924 року) // Дзвін. – 2 травня. – 1926. – Ч. 188.
30. Держархів Рівненської обл. – Ф. 33. – Оп. 1. – Спр. 3040.
31. Коваль р. Трагедія отамана Волиня / Роман Коваль, Кость Завальнюк. – Київ: Діокор, 2002. – 288 с.
32. Державний архів Волинської області (Держархів Волинської обл.). – Ф. 198. – Оп. 1. – Спр. 11.
33. Держархів Волинської обл. – Ф. 199. – Оп. 2. – Спр. 3.

Давидюк Г.П. СОТРУДНИЧЕСТВО АНАНИЯ ВОЛЫНЦА В ГАЗЕТЕ «ДЗВИН» В РОВНО (1923-1926 ГГ.)

В статье рассматривается деятельность одного из лидеров украинского повстанческого движения в 1917 - 1920 гг в период середины 20 - х годов на территории Второй Речи Посполитой как общественного и политического деятеля, одного из лидеров Украинской национальной партии.

Ключевые слова: Ананий Волинец, газета «Колокол», Украинская национальная партия, эмиграция.

Davidyuk R. P. ANANIAS VOLYNETS NEWSPAPERS «DZVIN» IN RIVNE (1923-1926 YEARS).

In the article the activity of one of the leaders of the Ukrainian insurgency in 1917 - 1920's in the middle period of 20 - ies in the territory of the Second Commonwealth as public and political figure, one of the leaders of the Ukrainian National Party.

Keywords: Ananias Volynets, the newspaper «Bell», the Ukrainian National Party, emigration.

УДК 070/15 (477) «1918/1939»

В.О. Гандзюк

ПРОПАГАНДА В ІДЕОЛОГІЧНОМУ ДИСКУРСІ ГАЗЕТИ УВО «СУРМА»

У статті визначено теоретичні, практичні аспекти та тематику пропаганди на сторінках газети Української визвольної організації «Сурма», осмислено її вплив на громадську думку, представлено редакційну політику з питань розповсюдження інформації ідеологічного змісту.

Ключові слова: пропаганда, газета УВО «Сурма», національна ідея, громадська думка, українська ідеологія

У міжвоєнний період в Україні (1918-1939 рр.) всеохопного характеру набуло питання національно-визвольного руху. Політичні діячі Д. Донцов, Д. Андрієвський, Ю. Вассиян, М. Сціборський та В. Мартинець зайнялися розробкою теоретичних засад націоналізму. Виникла низка націоналістично налаштованих організацій, серед яких доволі помітну нішу зайняла УВО (Українська військова організація) на чолі з Є. Коновальцем. Тема боротьби за українську незалежність з'явилась у багатьох письменників (У. Самчука, Є. Маланюка, Л. Мосендза). На фоні такого культурного і політичного руху було засновано газету «Сурма», яка несла не лише